

نیاز گسترده به شهرسازی و شهرگرایی در سده اخیر و همچنین انفجار جمعیت در کلانشهرها، ابعاد متنوعی به مسائل شهر داده و مباحثی چون آموزش و مشارکت شهروندان، اهمیت ویژه‌ای یافته است.

با کاهش کیفیت محیط‌زیست شهری و افزایش آلودگی صوتی، آلودگی بصری، کمبود منابع، رشد آسیب‌های اجتماعی، نابسامانی سیستم‌های دفع فاضلاب و زباله، توسعه غیررسمی کلانشهرها، کاهش کیفیت زیست و رفاه شهری، مسائل سکونتی و ناهنجارهای رفتاری در شهرها، ضرورت ایجاد و گسترش پایگاه‌های آموزش شهروندی در سطح شهر تشدید شده است. امروزه فقدان آموزش فرهنگ زندگی شهری کاملاً مشهود بوده و در کلانشهر تهران، ناآگاهی از فرهنگ شهرنشینی و قواعد رفتاری زندگی شهری، هزینه‌های زیادی را به اداره کنندگان شهر، محیط شهری و ساکنان شهر تحمیل کرده است. شهر تهران با افزایش مداوم جمعیت ثابت و جمعیت سیار و افزایش خرده‌فرهنگ‌ها و قومیت‌های متعدد روبه‌روست و به موازات آن با نیازهای اجتماعی وابسته به آن مواجه است که با گسترش و افزایش این وضعیت، نیازها به مراتب بیشتر شده و وظایف سازمان‌های مربوطه نیز سنگین‌تر می‌شود.

سکونت در شهر، تعهداتی را برای مدیران شهری و تکالیفی را بر شهروندان به همراه دارد و ارزش‌ها و هنجارهایی را به دنبال دارد که این مهم، مدیریت مطلوب شهری را با تکیه بر آموزش‌های شهروندی، همراه با پایگاه‌های آموزش‌دهنده در سطح شهر، جهت انتقال آموزش‌های شهری به مردم با هدف ارتقای مشارکت‌های اجتماعی بیش از پیش می‌طلبد. اما در ادامه به اینکه آموزش شهروندی چه محتوایی دارد و مقصد اصلی آن (مشارکت) چیست و چه کارکردی می‌تواند داشته باشد و اینکه این وظیفه بر عهده چه نهاد و یا سازمانی است اشاره می‌شود.

یکی از مفاهیم عمده در ادبیات آموزشی، تدوین محتوای آموزشی منطبق با نیاز شهر و شهروند است که حاوی موضوعات اساسی‌ای چون هدف‌های نهایی و کلی با توجه به فلسفه آموزش، اهداف و راهبردهای لازم برای رفع نیاز است؛ همانند موضوع ترافیک، بازیافت، حفظ فضای سبز، حفظ نظافت شهر و ... .

محتوای آموزشی فرایندی است مستمر که به صورت مجموعه‌ای از مفاهیم متشکل و کلی، مجموعه نیازهای آموزشی را برای تدبیری راهبردی و موضوعی هدایت می‌کند و شامل کلیه نیازهای آموزشی جامعه و اولویت‌ها و مقاصد و اهداف براساس سیاست‌ها و خط‌مشی‌های مورد نظر، اطلاعات و دانش مطابق با نیازها، وسایل و ابزارهای لازم برای تحقق اهداف است. در آموزش‌های شهروندی به چند نکته مهم باید توجه کرد؛ ابتدا باید به فعالیت‌های شهروندی، ساخت و ساز شهری، رشد جمعیت مناطق شهری پرداخت و سپس با در نظر داشتن اینکه از لحاظ جمعیت‌شناسی، شهر هسته جمعیت دائم و ثابت (با معیارها و حجم‌های متفاوت) است به ساختار فرهنگی، قومیتی و اجتماعی شهر توجه کرد.

مهم‌تر از همه به مسئله فرهنگ باید توجه اساسی کرد چرا که فرهنگ دارای کارکردهای هویتی و اجتماعی بوده و در اصل شخصیت اصلی جامعه را تشکیل می‌دهد؛ الگویی است که نظام شهری را شکل داده و متناسب با آن ارزش‌ها، هنجارها، اهداف و وسایل لازم را برای شهروندان فراهم می‌سازد. آشنایی و شناخت دقیق مفهوم شهروندی، گام اول در جهت تحقق آن است اگر شهروندان با نیازها و حقوق خود و دیگران آشنا شوند خود را در برابر هم مسئول دانسته و متعهد می‌شوند در ساخت شهر، نقش اساسی و مؤثر داشته باشند.

مطلوب‌ترین روش آموزش و تفهیم معنای عمیق شهروندی و مشارکت‌پذیری، آموزش توسط متخصصان و کارشناسان حوزه‌های مختلف شهرداری است که از طریق ابزارهای آموزشی منطبق با اهداف می‌توانند به اقشار

اجتماعی جامعه به خصوص کودکان و نوجوانان این آموزش‌ها را ارائه کنند چرا که با انتقال آموزش‌های شهری و شهروندی به قشر دانش‌آموز، این امکان مهیا می‌شود که آنان با شالوده‌های اصلی شهرداری آشنا و از وظایف شهروندی آگاه شوند و با آگاهی کامل به‌عنوان شهروند متعهد، مسئولیت خود را نسبت به جامعه و شهر برعهده گرفته و ابزارهای اصلی مشارکت‌پذیری را به‌عنوان یک شهروند بیاموزند. اما در این میان آموزش مدیران شهری و ارتقای بینش آنان برای فراهم کردن شرایطی به‌منظور احقاق حقوق شهروندی و آموزش به شهروندان که عمدتاً به جنبه تکالیف اجتماعی شهری شهروند که همانا مشارکت در عرصه‌های مختلف زندگی شهری است، ضروری است. امروزه شهرداری، متولی آموزش شهروندان است و ادامه مستمر آموزش‌ها در جامعه ضرورت دارد؛ چرا که در نهایت اثرات منفی ناآگاهی مردم از فرهنگ شهرنشینی و شهروندی و ضررهای آن مستقیماً به شهرداری برمی‌گردد و از طرفی دیگر ضروری است که شهروندان نیز در مورد نحوه تعامل با حوزه شهری مطالبی را فرا بگیرند تا بتوانند شهری بهنجار داشته باشند چرا که کلیه تعاملات شهری در فضای شهر صورت می‌گیرد و پیامدهای مثبت و منفی به نوعی دامنگیر شهروندان نیز می‌شود. بنابراین متولی آموزش‌های شهری و شهروندی، شهرداری بوده و در این میان با تعامل درون‌سازمانی و برون‌سازمانی می‌تواند در حوزه خدمات‌رسانی خود به شهروندان، آموزش دهد و در زمینه‌های برنامه‌ریزی با نظام اطلاع‌رسانی صحیح، شهروندان را به مشارکت سوق دهد.

مقصد اصلی آموزش شهروندی

اما مقصد اصلی آموزش شهروندی چیست؟ نبود فلسفه مناسب در شهر، با هدف بسترسازی مطلوب مشارکت‌جویانه، ضرورت نیاز به آموزش‌های شهروندی را ایجاب می‌کند. مشارکت پدیده‌ای ذهنی است که بدون فلسفه مطلوب و آموزش نمی‌تواند به‌صورت جزئی از فرهنگ شهروندان پدیدار شود. نهادینه شدن مشارکت در سطح شهر مستلزم ارائه آموزش‌های لازم است. تشویق شهروندان برای مشارکت در امور شهری از راه‌های بهبود زندگی شهروندان به شمار می‌آید. در واقع مقصد اصلی آموزش‌های شهروندی، ایجاد مشارکت است و مهم‌ترین ابزار برای مدیریت شهری موفق، بهره‌گیری از مشارکت مردم است. جهت رسیدن به این مهم ضروری است که مدیران امور شهری بسترسازی کنند.

بررسی الگوهای مشارکتی کشورهای جهان، نقش و اهمیت مشارکت مردمی در مدیریت و تصمیم‌گیری شهری را بیش از پیش روشن می‌سازد، مدیران شهری باید به این اصل توجه کنند که در شرایط کنونی جهت حل مسائل شهری بر همکاری و مشارکت شهروندان نیاز دارند و لذا برای تشویق مشارکت گسترده‌تر شهروندان در امور شهری به ارکان و پایگاه‌هایی نیاز است که آموزش‌های شهری از طریق ابزارهای آموزشی مؤثر و منطبق با ساختار اجتماعی انتقال داده شود. در اینجا است که اهمیت مشارکت مردم در تصمیم‌گیری معلوم می‌شود. وقتی سخن از مشارکت، اعتماد اجتماعی و آموزش‌های شهروندی به میان می‌آید.

کارکرد مثبت آموزش‌های شهروندی

آموزش‌های شهروندی یک پدیده کارکردی محسوب می‌شود که در اثر نیاز به‌وجود آمده و در رفع آن نیازها می‌کوشد. این پدیده دارای کارکرد آشکار و پنهان با رویکرد مثبت است چرا که در جهت انسجام و استحکام جامعه و شهر سودمند است.

از جمله کارکردهای مثبت آموزش‌های شهروندی این است که فعالیت‌های آموزشی با رویکرد شهری و شهروندی به مخاطبین منتقل شده و با مشارکت شهروندان به اهداف آن نظم و جهت داده می‌شود و با محتوای آموزشی مؤثر و اثربخش، فعالیت‌های آموزشی و تجارب یادگیری، تقویت شده و اثر متحد و یکپارچه‌ای ایجاد کرده و الگوهای ساختاری مورد هدف را در افراد به‌وجود می‌آورد.

از جمله کارکردهای آموزش‌های شهروندی و مشارکت‌های اجتماعی، مشخص شدن نیازهای جامعه در بین سطوح و اقشار جامعه، توسعه مشارکت‌های اجتماعی در راستای بازیابی و بازسازی شهر تهران، شناخت ظرفیت‌های نیازهای موجود در بستر شهر، توجه مدیران شهری به سرمایه‌های اجتماعی جامعه و رشد و اعتلای آن است. علاوه بر آن می‌توان به مواردی همچون ایجاد تعلق اجتماعی در بین مردم، ایجاد و گسترش زندگی اجتماعی مطلوب در شهر، پی‌ریزی شالوده‌ای محکم به‌منظور توسعه پایدار شهری، بهبود زیر ساخت‌های حل مشکلات شهری مثل حمل‌ونقل، بازیافت، حفظ محیط‌زیست و فضای سبز و... نیز اشاره کرد.

در کنار اینها بهبود وضعیت اجتماعی، بهداشتی و فرهنگی جامعه شهرنشینی، حفظ محیط سبز در شهر، همکاری حوزه خدمات شهری و گسترش مشارکت آنان در جهت پیشبرد اهداف شهری، به‌وجود آمدن حس مشارکت فرهنگی و اجتماعی در بستر جامعه، اعتلای طرح‌های توسعه شهری به روش گروهی، مردمی و مشارکت، تقویت نقش شهرداری در ابعاد آن با شهروندان، استفاده بهینه از منابع موجود، اعتلا و ارتقای هویت مشارکتی در مناطق و محلات و توانمندسازی جامعه برای پذیرفتن مسئولیت شناسایی مشکلات از دیگر کارکردهای آموزش شهروندی است.

راه‌های دستیابی به آموزش مطلوب

اما برای رسیدن به این مقصود چه باید کرد؟ گسترش و تقویت اداره کل آموزش و مشارکت‌های شهروندی شهرداری، گسترش پایگاه‌های آموزش شهری در محلات و نواحی شهر تهران و تشکیل این پایگاه در سطح شهر مهم‌ترین گام در راه گسترش فرهنگ مشارکت بوده و فرصت مغتنمی در جهت نهادینه کردن مشارکت‌های مردمی و حضور فعال شهروندان در فعالیت‌های توسعه و مدیریت شهری به‌شمار می‌رود. با استفاده بهینه از تمامی ظرفیت‌های موجود در عرصه‌های مختلف و بهره‌مندی از امکانات علمی و عملی سایر نهادها و سازمان‌ها در فرایند مشارکت همگانی، مدیریت شهری می‌تواند با بهره‌گیری از تخصص‌ها و دانش‌ها در راستای تأمین نیازهای مردم و انجام ماموریت‌های سازمانی خود به ارائه آموزش‌های هدفمند بپردازد.

اطلاع‌رسانی و آموزش‌های شهروندی می‌تواند در راستای ایجاد نگرش‌ها، افکار و رفتارهای پسندیده در چارچوب هویت اسلامی تأثیرگذار باشد لذا مجموعه آموزش‌های ارائه‌شده به شهروندان را باید همراه با فرایند، ساختار و برنامه‌های منسجم و هماهنگ تنظیم کرد.

آموزش، سرآغاز توسعه

یونسکو، آموزش را آغاز توسعه برشمرده است؛ آموزش شهروندی در اصل حرکتی از «نقص» به سمت «کمال» است که با رعایت اصل تطابق درون سازمان‌ها قطعاً به تکامل خواهد رسید؛ برنامه‌ریزی جهت آموزش شهری و شهروندی به‌منظور حرکت از وضع موجود شهر و شهروندان به سمت وضعیت مطلوب که این مهم مستلزم تدوین برنامه‌های تدریجی و اجرا و ارزیابی مطلوب است.

رشد و توسعه مطلوب شهری به تغییرات و دگرگونی‌هایی نیاز دارد که در آن می‌بایست منابع آموزش‌های شهری از تمامی قدرت خود جهت تحرک شهروندان و مشارکت‌پذیری آنان استفاده کند. بنابراین در جهت توسعه مطلوب آموزش‌های شهروندی باید از شیوه‌هایی استفاده کرد که مقبولیت اجتماعی با تأکید بر پیشرفت برنامه‌های آموزشی همراه با تغییرات مثبت، توأم باشد ضمن اینکه با معیارهای اجتماعی و فرهنگی و زیست‌محیطی همخوانی و سازگاری داشته باشد.

مدیریت خدمات و بهداشت شهری بدون مشارکت گسترده و متشکل مردم، امکان‌پذیر نخواهد بود. بسیاری از آلودگی‌های زیست‌محیطی، ناشی از عدم همکاری و مشارکت مردم و یا عدم‌آشنایی آنها با فرهنگ زندگی شهری است و تجربه ثابت کرده که آموزش مردم به میزان زیادی می‌تواند بر رفتار آنها در تولید آلودگی‌های زیست‌محیطی و بهداشت عمومی مؤثر باشد. مثلاً در مورد تفکیک زباله، به‌دلیل عدم‌آگاهی مردم و یا به‌دلیل عدم‌سرمايه‌گذاری در آموزش مردم، روزانه هزاران تن مواد با ارزش و قابل بازیافت به همراه دیگر مواد زباله‌ها نابود می‌شوند و بر آلودگی‌های محیط می‌افزایند. آموزش مردم در تغییر الگوی مصرف آب، تولید فاضلاب، آلودگی هوا، صوتی و... همین نتایج را می‌تواند به همراه داشته باشد.

باید بدانیم که دلیل وجود هر سیستم آموزشی، تحقق‌بخشیدن به هدف‌های آن نظام است.

اگر هدف‌های موردنظر به درستی تحلیل و اولویت آن به روشنی تعیین و تصریح نشده باشد امکان حرکت و فعالیت صحیح و در نهایت تحقق هدف‌های آموزشی درون آن نظام، غیرممکن خواهد بود زیرا براساس هدف‌های آموزشی است که برنامه‌ریزی آموزشی و فعالیت‌های درون سیستم‌های آموزش شکل می‌گیرد. حضور اجتماعی شهروندان در جامعه مستلزم ایجاد باور عمومی در شهروندان مبنی بر دخالت خواست آنها در تصمیم‌گیری شهری است که این امر فقط با تقویت احساس تعلق به محله و شهر منجر به مشارکت داوطلبانه بیشتر شهروندان خواهد شد لذا مدیریت شهری بایستی به این امر خطیر توجه داشته و از طریق ارگان‌های اجتماعی به تقویت آموزش‌های شهروندی و تقویت حس مشارکت‌پذیری آنان پردازد و این را بدانیم که رفتن به طرف کمال، مستلزم حرکت است و هرگاه حرکت باشد به مفهوم تغییر کردن خواهیم رسید.

آموزش و مشارکت شهروندان راهبرد تغییرات شهری

رویکرد مشارکتی برای مقابله با مسائل و معضلات شهری و شکل‌گیری اندیشه مشارکت در ابعاد زندگی، امروزه یگانه راهبردی است که بیش از پیش مورد توجه بوده و به کار گرفته می‌شود.

● چگونه زمینه حضور مردم را در امور شهری فراهم سازیم .

رویکرد مشارکتی برای مقابله با مسائل و معضلات شهری و شکل‌گیری اندیشه مشارکت در ابعاد زندگی، امروزه یگانه راهبردی است که بیش از پیش مورد توجه بوده و به کار گرفته می‌شود .

در واقع عاملی که از گسترش سریع مشارکت جلوگیری می‌کند عبارت از نبود فلسفه مشخص و مناسبی که بستر مشارکت جویانه را در بین شهروندان فراهم آورد و درک آن را آسان و نسبت به آن تعهد بیافریند .

اگرچه مشارکت در قالب‌های تعاون و همکاری، مفهومی با سابقه در ایران است، اما به مفهوم جدید آن هنوز در جامعه نهادینه نشده، در حالی که به موازات رشد شهرنشینی و دگرگونی‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی در فرآیند زندگی شهری و اجتماعی، ضرورت و لزوم مشارکت گسترده و فراگیر شهروندان در ابعاد گوناگون زندگی احساس می‌شود .

یکی از عرصه‌های مشارکت اجتماعی، مشارکت شهروندی است. تشویق مردم در مشارکت امور شهری از راه‌های بهبود زندگی شهروندان محسوب می‌شود. مشارکت از جمله حقوق اساسی شهروندان به شمار می‌رود که بر پایه داشتن مجموعه‌ای از حقوق مدنی، سیاسی و اجتماعی تعریف می‌شود .

جامعه‌شناسی، جامعه‌مدرن را جامعه مدنی می‌دانند و معتقدند که مهم‌ترین ویژگی جامعه مدرن پیوستگی تفکیک‌ناپذیر آیین شهروندی و مشارکت‌های مدنی است. در واقع جامعه مدنی حوزه‌ای است که در آن تصمیم‌گیری‌ها از طریق فرآیند‌های جمعی و مشارکت فعالانه شهروندان در شرایطی آزاد و برابر صورت می‌گیرد .

یک شهروند که مشارکت جزء حقوق اساسی او است، می‌تواند در انواع مشارکت‌ها فعالیت کند. به عنوان مثال مشارکت اجتماعی (Social participation) یکی از انواع مهم مشارکت‌ها است که مشارکت‌های محله‌ای، شهری، روستایی، انواع انجمن‌ها و... عرصه‌های آن را تشکیل می‌دهد که مباحث شهروندی نیز نقطه اشتراک مشارکت اجتماعی و سیاسی است و اقدامات مشترک افراد جهت تشکیل انجمن‌ها، اجتماعات و... به عنوان حقوق اولیه شهروندی از مظاهر مهم مشارکت‌های اجتماعی است .

مشارکت یک نوع درگیری فکری و عاطفی اشخاص در موقعیت‌های گروهی است که آنان را بر می‌انگیزد تا برای دستیابی به هدف‌های گروهی یکدیگر را یاری دهند و در مسئولیت کار شریک شوند. در مشارکت، نقش اصلی با مشارکت‌کننده است. او باید تلاش کند تا توانایی‌های خود را آشکار سازد و این امر هنگامی تحقق می‌یابد که بی‌تفاوتی و بی‌مسئولیتی جای خود را به احساس دلبستگی، اعتماد و مسئولیت بدهد .

جهت بسط و توسعه مشارکت‌های شهری، حاکمیت مقتدر، نقش بسیار مؤثری می‌تواند داشته باشد و امروزه جهت رفع مشکلاتی مانند افزایش فقر شهری، مصرف‌گرایی، نابرابری‌های جنسیتی، اجتماعی و اقتصادی ۳ قلمرو دولت، جامعه مدنی و بخش خصوصی می‌توانند با شرکت یکدیگر به اقدامات وسیع‌تری بپردازند. در حقیقت نوع حاکمیت است که منجر به مشارکت‌های شهری شده و در جامعه شهری عواملی چون مشارکت‌پذیری، اعتماد به یکدیگر، توجه به مسائل عمومی، عضویت در نهادها و انجمن‌های داوطلبانه و مدنی در میان شهروندان، عامل اساسی در موفقیت نهاد‌های اداره‌کننده شهرهاست .

مثلا کارآمدی و عملکرد بهینه نهادی مثل شوراهای محلی میسر می شود که شهروندان از ویژگی های ذکر شده که تحت عنوان سرمایه اجتماعی است، بهره مند شوند. مشارکت مردم در شهر و امور شهری تأثیر به سزایی در ایجاد و گسترش توسعه پایدار می تواند داشته باشد، اما به شرطی که سازمان ها و نهادهای مسئول هم با یکدیگر مشارکت داشته باشند .

چرا که مؤثرترین روش در برخورد با مسائل شهری زمانی حاصل می شود که ابتدا خود سازمان ها با یکدیگر مشارکت داشته و با ارائه برنامه ها و راهبرد های مشخص منشاء مهمی در ایجاد مشارکت های شهروندی و توسعه آگاهی و آموزش مردم در مسائل مختلف تلقی شوند. اما به طور کلی جهت دستیابی به توسعه پایدار شهری بایستی موضوع مشارکت در سطح وسیعی از جامعه شهری عملی شود .

به گونه ای که خانواده ها و سازمان های دولتی و غیردولتی را هم در برگیرد. امروزه مشارکت مردم در اداره و ساخت و ساز شهری در اکثر کشورهای دنیا امری ضروری است .

به طوری که استفاده از مشارکت های مردمی هم برای مقابله با مشکلات شهری و هم برای کاهش جرایم محلی مرسوم است. کشورهای پیشرفته توانسته اند با در نظر گرفتن تمهیداتی، انسان ها را قادر به بر آورده کردن نیازهای خود سازند. در این کشورها موضوع مشارکت شهروندان امری عادی و رایج بوده و اکثریت مردم مسئولیت خود را در قبال زندگی در شهرها به خوبی پذیرفته اند و خود را در بقا و نگهداری شهر و محل زندگی خود با تمام ظواهر آن سهیم می دانند .

در جامعه کنونی ما، مفاهیمی چون شهر، شهروند، فرهنگ شهرنشینی، مشارکت ها و حقوق شهروندی مفاهیم مدرنی هستند که هنوز شکل واقعی خود را پیدا نکرده اند. چرا که از پایه بر این اصل توجه نشده است و امروزه نوعی مدرنیزاسیون شهری به وجود آمده که وجه مادی آن تا حدی تأمین شده، اما بعد فرهنگی آن که برای ادامه حیات این ارگانیزم لازم است فراموش شده است و تا هنگامی که ارتقای سطح آگاهی و آموزش و توجه به مطالبات مردم در راس کار قرار نگیرد، دست یافتن به مشارکت های شهروندان در فضای شهری که هنوز بسترسازی فرهنگی و آموزشی صورت نگرفته است کاری بس دشوار است .

یافته ها اگر بر مشارکت ضعیف شهروندان دلالت دارد، به این دلیل است که در برنامه ریزی های شهری جایی برای شهروند در نظر گرفته نشده است، در حالی که آنها قادر هستند ضوابط را تعیین و نیازهایشان را به عنوان یک شهروند اولویت بندی کنند .

بنابراین می توان گفت که تحقق مشارکت، مستلزم فراهم آوردن برخی پیش نیاز هاست که عمده ترین آنها عبارتند از :

- آموزش فرهنگ شهرنشینی و اطلاع رسانی
- بهره گیری بهینه از امکانات، توانمندی ها و استعداد های موجود در شهروندان
- استفاده از تجربیات کشورهای دیگر که با استفاده از اهرم مشارکت مردم به مبارزه با مسائل و مشکلات شهری برخاسته اند
- آگاهی از نیازها و خواسته های شهروندان
- تلاش در جهت تمرکز زدایی
- تلاش برای دستیابی به توسعه پایدار
- وجود مدیریت مشارکت جویانه و تحقق اهداف توسعه شهری
- اجرای سیاست های اساسی در حمایت از محله های شهر

- بهبود شرایط زیست محیطی خانواده ها در محله و مناطق
  - استفاده از تجربیات مدیریت محلی و شورایاران
  - ارتقاء سطح امنیت اجتماعی در شهر
  - بهره گیری از NGO ها و سازمان های مردم نهاد
  - توسعه رویکرد شهروندمداری در جامعه و توسعه اعتماد اجتماعی بین مردم
  - ارتقاء نقش تعاملی و حمایتی شهرداری تهران از گروه ها و پایگاه های مردم نهاد
  - ارائه آموزش های شهروندی فراگیر و اطلاع رسانی اثر بخش از طریق حوزه های تخصصی در راستای مأموریت های ذاتی شهرداری
  - پاسخ گویی به نیازها و مطالبات اجتماعی
- بنابراین مهم ترین ابزار برای مدیریت شهری موفق، بهره گیری از مشارکت مردم است که این مهم از طریق ارزش گذاری بر دیدگاه های مردم در موضوعات مختلف شهری که تعلق اجتماعی و اعتماد را ایجاد می کند به وجود آمده و با مشارکت اجتماعی همه گروه های شهری که به عنوان راهبردی جهت تغییرات شهری است می تواند تأثیر گذار باشد.

فریبا برامو

افراد، در مفهوم شهروندی دارای سه حقوق مدنی، سیاسی و اقتصادی می باشند که در قانون اساسی نیز به آن اشاره شده است که در آن حق مشارکت از مهمترین مصادیق حقوق شهروندی می باشد اما زمینه تحقق حقوق شهروندی که در قانون اساسی مطرح شده وقتی فراهم می شود که حقوق مذکور تنها در قالب متون قانونی محدود و باقی نمانده و به یک واقعیت اجتماعی تبدیل شود

شهر مخلوق انسانها بوده و از رفتار و فرهنگ شهروندان خود تأثیر می پذیرد. با تحلیل و تفسیر سیمای شهر می توان به عمق اندیشه، برنامه و فرهنگ مردم ساکن شهر پی برد و در واقع شناسایی فرهنگ ها، نظام اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و اعتقادی جامعه شهری از طریق ظاهر هر شهر پدیدار می شود .

شهر تهران که جزء کلان شهرها بوده، مرکز قدرت و یک جامعه شهری صنعتی محسوب می شود، که نیازمند آموزش های شهری و مشارکت های اجتماعی است، اما روند و فرآیند آموزش های شهری و بسترسازی جهت پذیرش آموزش ها از سوی شهروندان حائز اهمیت بسیار است. شناخت دقیق مسائل و مشکلات زندگی شهری و ساز و کارها و تحلیل آنها برای ایجاد رفتارهای مطلوب و ارتقاء آگاهی های شهروندان امری ضروری است .

حضور اجتماعی شهروندان در جامعه شهری، مستلزم ایجاد باور عمومی در شهروندان، مبنی بر مشارکت آنها در تصمیم گیری های شهری است. در واقع تقویت احساس تعلق به محله و شهر منجر به مشارکت داوطلبانه بیشتر شهروندان خواهد شد. اگر آموزش به یک هدف و مسئولیت تبدیل شود و امکانات توسعه و پیشرفت برای همه ساکنین شهر از همان آغاز کودکی و نوجوانی فراهم شود در آن صورت است که شهر تبدیل به یک شهر آموزش دهنده خواهد شد .

افزایش آسیب های شهری همانند؛ آلودگی های زیست محیطی، ترافیک، ازدحام جمعیت، آلودگی های صوتی و همچنین گسترش سکونتگاه های غیررسمی، ناپایداری شهری در زمینه های اجتماعی، اقتصادی و محیطی و مواردی از این دست که مولود توسعه ناقص و ناپایدار شهری در جوامع در حال توسعه است، شهروندان را با مشکلات اجتماعی، روانی و فرهنگی متعدد روبه رو نموده و این مسائل آسیب زا به عدم تعادل زیستی منتهی شده است .

بنابراین با گسترش آسیب های ناشی از مسائل شهری، آموزشهای شهروندی و ضرورت آن، جایگاه ویژه ای در حوزه توسعه اجتماعی و فرهنگی شهروندان می باید .

با تدوین بهینه مولفه های بنیادین آموزش های شهری، می توان میزان مشارکت شهروندان را گسترش و رفتارهای اجتماعی مطلوب شهروندی را در مردم تقویت نمود. آموزش در فرآیند توسعه، هم از لحاظ تغییر ساختاری و هم فرصتهای فردی نقش مهمی را ایفا می کند . نیاز به آموزش در شهر و کلان شهر بخصوص در بحث های مربوط به توسعه اجتماعی، انکارناپذیر است .

در دهه ۱۹۵۰ سازمان ملل متحد، آموزش را به عنوان یک نیاز اساسی شناخته و آن را عنصر اصلی توسعه معقول عنوان نمود. امروزه آموزش می تواند استانداردهای بالاتر زندگی شهری را فراهم آورده و تحرک اجتماعی را تقویت نماید . پیشرفت و توسعه در گروه، ارتقا سطح آموزش، آگاهی، مهارت، رفتار و بینش منابع انسانی است. بنابراین توجه به امر آموزش های شهروندی و بهسازی منابع انسانی شهری، بیش از پیش ضرورت پیدا می کند .

واقعیت های قابل مشاهده جامعه ما نشان می دهد شهروندان آموزش کافی در مباحث شهری و شهرنشینی نداشته و ندارند و افراد در جامعه شهری به خصوص قشر تحصیل کرده، برخلاف آموخته های خود در شهر عمل نموده و کمرنگی انتقال اخلاق حرفه ای و حس مسئولیت، تعلق و مشارکت در سیستم آموزش کاملاً مشهود است .

هدف در آموزش های شهری این است که آموزش ها، واقعیت ها را به شهروندان انتقال داده و آن را به رفتار اجتماعی مطلوب تبدیل نماید البته اگر این آموزش ها (یعنی کسب دانش پایه درباره مسائل شهری، بازیافت، ترافیک،...) در کلیه سطوح تحصیلی از دبستان تا دانشگاه اجرا و پیاده شود اثر قابل توجهی در توسعه اجتماعی، اقتصادی شهری خواهد داشت .

در جامعه کنونی برای تحقق تمرکززدایی از دولت و انتقال وظایف شوراها و پارلمان های محلی و هموارسازی بستر تحقق گذار (از دولت گرایی در حاکمیت شهری به شهروندمداری) نیازمند به آموزش های نوینی برای ایجاد و تثبیت حاکمیت قانون و حقوق شهروندی آموزش های شهری، وفای گرایی، مشارکت، تعلق اجتماعی، پاسخگویی، کارآیی و اثربخشی هستیم .

شهروندی؛ ایده شهروندی، پیشینه طولانی داشته و از قرن نوزدهم به بعد، بویژه پس از جنگ جهانی اول رونق بیشتری یافته و پس از جنگ جهانی دوم گسترش پیدا کرد .

شهروندی، موضوعی از فرایندهای جامعه مدرن است و در عرف جامعه شناسی دارای مرزهای تعریفی خاص است که عموماً برخاسته از نگرش عقلانی نسبت به قانون و حقوق افراد در جامعه است و به عنوان یک منزلت اجتماعی در نگرش به جامعه مدنی تلقی می شود که به موجب آن، شرایط برخورداری فرد را از حقوق و قدرت فراهم می کند . شهروندی مفهومی است که در هر محیطی عمل می کند اما به شرطی که با امکاناتی همراه شده و به آن تشخص و وجود بخشیده است برای آن محیط تعریف شده باشد .

در حال حاضر شهروندی و آموزش های شهری، موضوع مورد مطالعه و آموزش مبحث شهری بوده که از مهمترین اهداف آن ارتقاء مهارت ها، توانمندیها، ارزش های انسانی و تسهیل کننده زندگی شهری می باشد .

افراد، در مفهوم شهروندی دارای سه حقوق مدنی، سیاسی و اقتصادی می باشند که در قانون اساسی نیز به آن اشاره شده است که در آن حق مشارکت از مهمترین مصادیق حقوق شهروندی می باشد اما زمینه تحقق حقوق شهروندی که در قانون اساسی مطرح شده وقتی فراهم می شود که حقوق مذکور تنها در قالب متون قانونی محدود و باقی نمانده و به یک واقعیت اجتماعی تبدیل شود .

در چنین شرایطی است که جامعه موجود، جامعه ای آماده گذار) انتقال حکومت مرکزی، محلی و مشارکت اجتماعی) خواهد بود. بنابراین برای تحقق حقوق شهروندی، نقش شهروندان مهم بوده و با توجه به تنوع حقوق شهروندی، مشارکت های مردمی نیز متفاوت می باشد لذا نفوذ در شهروندان و بسترسازی جهت پذیرش آموزش ها از سوی شهروندان در آموزش های شهری امری ضروری است و جهت تغییر و تبدیل رفتارهای غیراجتماعی نامطلوب شهری به رفتارهای آموزش دیده باید براساس شناخت مسائل و مشکلات محله های شهر بررسی و تحلیل آنها ضمن آموزش های شهروندی ارائه شود .

شهروند آموزش دیده می تواند با آموزش های مؤثر شهری، نقش و تأثیرات متعددی را بر تحول اجتماعی شهر بگذارد چرا که شهروندان هم سازنده شهر و هم بهره بردار و اثرپذیر از شهر می باشند .

طی آموزش های شهروندی ارتقا آگاهی شهروندان نسبت به سرمایه های انسانی، اقتصادی، فرهنگی و تاریخی امکان پذیر می شود و در واقع مشارکت همگانی و حرکت های اجتماعی مردمی، اوج فعالیت های مؤثر مدیریت شهری است که از ایجاد تعلق اجتماعی در بین شهروندان ناشی می شود .

در ارائه آموزش های شهروندی، فرآیند آموزشی یعنی دانش برنامه ریزی، تولید و تدوین محتوای منطبق با نیازهای شهری، طراحی محصول آموزش نقش بسیار مؤثری دارد در اصل آموزش ها و نیازها در قالب سلسله آموزش های حضوری، غیرحضوری و مجازی گنجانده شده و با هماهنگی و ارزیابی مستمر، رابطه دقیقی بین نیازهای جامعه شهری در سطوح و مقاطع مختلف با اثربخشی اقدامات انجام شده نمایان می شود .

بنابراین تا زمانی که آموزش های اساسی شهری برای شهروندان براساس فرآیند استاندارد صورت نگیرد توفیقی در انجام برنامه سامان دهی به دست نخواهد آمد چرا که دیدگاههای شهروندان و اقدامات آنان در زمینه های ساماندهی مسائل شهری بسیار مهم بوده و به ثمر رساندن و تحقق این مهم، آموزش های شهری و مشارکت های اجتماعی را می طلبد.